

Γιάννη Τριτσιμπίδα

ΑΝΕΦΑΝΗ ΝΗΣΟΣ

Η φανέρωση της Ανάφης και της Θήρας στα ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ Απολλωνίου του Ροδίου

αφηγήτρια: **Όλια Λαζαρίδου**

Εμφανίζονται: **Γιάννης Μωραΐτης, Θανάσης Ζήκας, Φανή Θαλασσινού,
Παναγιώτης Βιτσαδάκης και οι Παραλιακοί του Ρούκουνα**

Συνεργάτες (αλφαβητικά): **Σωκράτης Γανιάρης, Γιάννης Μωραΐτης,
Δημήτρης Ράϊκος, Αριστείδης Ρούμπος, Γιώργος και Αργύρης Ταντάνης,
Αλέξανδρος Τοκμακίδης και Σπύρος Τριτσιμπίδας**

Μοντάζ/επεξεργασία : **ΦΩΣΦΟΡΟΣ**

παραγωγή: **ΙΔΟΥ!** διανομή: **ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ**

©2011 www.tritsibidas.gr

.. Το μεγάλο λοιπόν το πέλαγος, το κρητικό, περνώντας
η νύχτα τους ετρόμαξε, που λένε κατουλάδα,
του Ζόφου Πέπλο.

Την ολέθρια τούτη βραδιά
ούτε άστρα μαλακώνουν
ούτε του φεγγαριού η λάμψη
μ' απ τα ουράνια απλώνεται στα σκότη μαύρο χάος
απ των αβύσσων τ' άδυτα σα νά 'ταν σηκωμένο.
Δεν ξέραν άν στα νερά επλέαν, ή στον Άδη
κι αμήχανοι, το γυρισμό στη θάλασσα αποθέσαν
όπου αυτή τους φέρει.¹

Σηκώνει λοιπόν τα χέρια του στο Φοίβο ο Ιάσων
και με μια δυνατή φωνή καλεί να τους γλιτώσει.
Ετρέχανε τα δάκρυα από τη στεναχώρια
και στην Πυθώ δώρα πολλά, κι Αμύκλες κι Ορτυγία,
να φέρει υποσχόταν².

Και σαν τον άκουσες εσύ, της Λητούς παιδί
ήρθες ευθύς από ψηλά στους Μελαντίους βράχους
όξω, στ ανοιχτό πέλαγος.
Ορθός πάνω στον έναν εστάθης
και το χρυσό, στο δεξί χέρι, το τόξο σου σηκώνεις,³
Μιά λάμπιν έρριξε παντού το τόξο γύρω τριγύρω⁴
και μες στο τρεμοφέγγισμα, μες στις σπαρμένες νήσους
αντίκρυ στο μικρούλικο αυτό της Ιππουρίδας
κάποιο νησί ανεφάνη⁵.

Εκεί ρίξαν τις άγκυρες κι αράξαν
σαν της αυγής το φως έφεξε πάνω στην ώρα.
Στον αγλαό Απόλλωνα μες στο βαθύσκιο άλσος
τέμενος φτιάξαν και στη σκιά βωμό.
Λαμπρό ονομάσαν το θεό για την ωραία λάμψη
και το νησί Ανάφη
πού ο Φοίβος τη φανέρωσε⁶ μες στην απελπισία τους.

---

¹ "**ΕΠΕΤΡΕΨΑΝ ΘΑΛΑΣΣΗ ΝΟΣΤΟΝ, ΑΜΗΧΑΝΕΟΝΤΕΣ, ΟΠΗ ΦΕΡΕΙ**". Απελπισία και εγκατάλειψη στην τύχη. Μέσα σ αυτήν την Κατουλάδα νύχτα -την ιδιαίτερη στη ζωή στιγμή όπου ο άνθρωπος είναι χαμένος κι ανήμπορος - ο ήρωας συγκεντρώνεται και απευθύνεται στον Απόλλωνα. Δεν αποκλείεται να υποβόσκει μια ορφικής καταγωγής θεώρηση. Τα αλεξανδρινά Αργοναυτικά φαίνεται πως αντανακλούν ορφικές ιδέες, που ήσαν της μόδας στις ορφικοδιονυσιακές ομάδες και τις αναπτυσσόμενες σωτηριακές λατρείες της εποχής και που σφράγισαν τις θρησκείες της ύστερης αρχαιότητας συμπεριλαμβανομένου του χριστιανισμού.

² Δούναι και λαβείν. Όπως πάντα, η δέηση τελειώνει με την ανθρώπινη ανταπόδοση, το τάμα. Ο άνθρωπος ποντάρει στη μεταστροφή της δυστυχίας του και συμμετέχει κατά κάποιον τρόπο ομοιοπαθητικά στη θεία δράση προς αυτή την κατεύθυνση, θυσιάζοντας και στερούμενος τα καλά του.

³ Ο Φοίβος σηκώνοντας ψηλά το τόξο με το δεξί του χέρι διαχέει το φως. Το τόξο που ορθώνεται στο διάστημα είναι το όργανο/εικόνα της εκπομπής αυτής, δεν χρειάζεται βέλος για να φωτιστεί κάποιος στόχος. Το ότι το κρατά στο δεξί κάνει άλλωστε αδύνατη τη χρήση βέλους, αφού το βέλος κρατιέται στο δεξί και το τόξο στο αριστερό. Ο Καλλίμαχος λέει αντίθετα: "Απόλλων τοξεύσας τω βέλει, εις την θάλασσαν κατήστραψεν".

⁴ Ο συσχετισμός με μιάν άλλη εμφάνιση του φωτός μέσα απ τα σπλάχνα της σκοτεινιάς, εκείνην που περιγράφεται στην γέννηση του Απόλλωνα της Δήλου από τη Λητώ στον «ομηρικό» ύμνο «Εις Απόλλωνα», είναι αναπόφευκτος.

⁵ και ⁷ "**ΕΦΑΑΝΘΗ ΝΗΣΟΣ και ΑΝΑΦΗΝ ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΕΦΗΝΕΝ**". Ο θεός εφανέρωσε το νησί που οι Αργοναύτες δεν έβλεπαν χωρίς το φως του, δηλαδή δεν το δημιούργησε, το έκανε μόνο ορατό στους ανθρώπους. Στον Καλλίμαχο αντίθετα "νήσον ανέσχεν η γη εκ του βυθού".

Θυσίες εκάμαν, όσες στον έρημο γιαλό
άντρες μπορούν να κάνουν.

Κι ως είδαν οι ακόλουθες της Μήδειας, οι Φαιακίδες
νεροσπονδές ανάμεσα στους αναμμένους δαύλους
τα γέλια μές στα στήθεια τους δεν ξέραν να βαστήξουν
γιατ' ήσαν στου Αλκίνοου εκείνες μαθημένες
θυσίες βοδιών πραγματικές πάντα να καλοβλέπουν.

Γελώντας τότες κι οι ήρωες
λόγια αισχρά⁷, ξετσιώπωτα σ αυτές ανταποδίδαν
κι ανάμεσό τους πειράγματα γλυκά κορόνα
μα και χοντράδες.

Απ των ηρώων στο νησί εκείνες τις κουβέντες
ως σήμερα,
οι γυναίκες δα τους άντρες κατσαδιάζουν⁸
σαν θυσιάζουν και δέονται στον Απόλλωνα τον Αιγλήτη
της Ανάφης τον πολιούχο⁹.

Μετά, με πρώτο καιρό λύσανε σκοινιά και σαλπάραν κι από κει.

Θυμήθηκε τότε ο Εύφημος¹⁰ το νυχτερινό του όνειρο
κι ευλογούσε τον Ερμή*, τον ένδοξο της Μαίας γιού,
των ονείρων κομιστή*.

Είδε λοιπόν πως κράταε λέει μες στην παλάμη του
από θεό δοσμένο, το χωμάτινο κείνο βόλο
κι απ το βυζί του έτρεχε άσπρο γάλα κι έβρεχε το βόλο
κι απ τον μικρό το βόλο γεννήθηκε μια όμορφη κοπέλα
και μ αυτήν λέει γεμάτος πόθο επλάγιασε
μ' αργότερα θρηνούσε που πλάγιασε με την κόρη
που είχε θρέψει με το ίδιο του το γάλα¹¹.

---

⁷ "ΑΙΣΧΡΟΙΣ ΕΠΕΣΣΙΝ". Οι γυναίκες αμφισβητούν προκλητικά τις δυνατότητες των αντρών σε ένα παιχνίδι λεκτικών αντεγκλήσεων με ερωτικά συμφραζόμενα. Φέρνει στο νου πανάρχαιες τελετουργίες ομαδικών γάμων, συνήθως κατόπιν αρπαγής γυναικών, που ανακρατούν συμβολικά στοιχεία της θηλυκής αντίστασης. Οι 12 αυτές κοπέλες που δόθηκαν απ τους Φαίακες στη Μήδεια και τους Αργοναύτες, φορούσαν πέπλους λεπτοδουλεμένους, χρυσά κοσμήματα και λαμπρά στολίδια, περιγραφή που ταιριάζει καλά σε νύφες κι ερωτικές συντρόφους και όχι σε δούλες. Σημάδια "μητριαρχικών" θεσμών στους Φαίακες, ανιχνεύει ο Π. Λεκατσάς στην Οδύσεια.

⁸ Με τα αισχρά (σεξουαλικά) μεταξύ αντρών και γυναικών πειράγματα κλείνει διακριτικά ο συγγραφεύς την αυλαία της ρεαλιστικής σκηνής, έχοντας δώσει την εξήγηση της καταγωγής του καθιερωμένου την εποχή του Απολλωνίου περιέργου εθίμου του κατσαδιάσματος των αντρών απ τις γυναίκες στη γιορτή του Απόλλωνα της Ανάφης. Οι παραδοσιακές ετήσιες ημέρες εξουσίας των γυναικών / δουλείας των αντρών και άλλες λαϊκές γιορτές γυναικείας χειραφέτησης έχουν προφανή συγγένεια με το αρχαίο έθιμο.

⁹ "ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΑΙΓΛΗΤΗΝ ΑΝΑΦΗΣ ΤΙΜΗΟΡΟΝ". Τονίζεται η αποκλειστική κυριαρχία του θεού στο νησί. Χαρακτηριστικό της Ανάφης είναι ο γιγαντιαίος πέτρινος ογκόλιθος που υψώνεται απ το πέλαγος προς τον ουρανό και πίσω απ τον οποίο ανατέλλει ο ήλιος. Το τέμενος του Απόλλωνα - πάνω στο οποίο κτίστηκε η εκκλησιά της Ζωοδόχου Πηγής όπου συνεχίζονται μέσα σε απόλυτη κρατική παραίτηση οι αλλοιώσεις των αρχαίων κτισμάτων, τειχισμάτων και περιβάλλοντος χώρου, οι προσθήκες δωματίων και κοιτώνων και οι «καλλωπισμοί», το ρήμαγμα του αρχαίου ναού - ορθώνεται ακριβώς μπροστά του.

¹⁰ Ο αργοναύτης Εύφημος, αυτός που άφηνε καλό όνομα, ήταν γιός του Ποσειδώνα και της Δωρίδας ή της Ευρώπης, και βασίλευε στο Ταίναρο.

¹¹ Γάλα-σπέρμα-δάκρυ. Το γάλα απ το βυζί του Ευφήμου δίνει ζωή στο χωμάτινο βόλο απ που γεννιέται η νέα κοπέλα, και ακολουθείται από το σπέρμα με το οποίο την ποτίζει σαν ερωτική σύντροφο και τέλος από το κλάμα της ενοχής του, για το ότι επλάγιασε με την κόρη που αν-έθρεψε. Η αλληλουχία αυτή του ονείρου, εστιάζει στη διαδικασία της αναπαραγωγής (γέννησης/ ερωτικής πράξης/ τεκνοποίησης) που ακολουθείται από το θάνατο, τη νομοτελειακή εξάλειψη του ατόμου και τη διαδοχή του από τους επερχόμενους. Η οδύνη του Ευφήμου ξεπερνιέται μέσα από την αποδοχή και τη γνώση. Δεν αποκλείεται και εδώ να υποβόσκουν ορφικής

Κι εκείνη λέει τον παρηγορούσε με λόγια γλυκά:
«Καλέ μου, εγώ απ τη γενιά του Τρίτωνα κατεβαίνω
κι είμαι τροφός των παιδιών σου, όχι κόρη σου.
Γονείς μου είναι ο Τρίτων κι η Λιβύη
μον' άσε με δώ, στο πέλαγος να μένω
παρέα με του Νηρέα τις θυγατέρες
στην Ανάφη σιμά
και κάποτε, στου ήλιου μέσα τη λάμψη
στους απογόνους σου έτοιμη θα φανερωθώ.»
Αυτό τ' όνειρο ήρθε στη θύμιση του Ευφήμου
και το 'πε στου Αίσινα το γυιό, τον *Ιάσωνα**.
Και κείνος τότε λογίστηκε τις μαντείες του Εκάτου *Απόλλωνα**
κι έτσι τις εξηγούσε:
«Φίλε, η τύχη σου φυλάει δόξα τρανή.
Το χωμάτινο βώλο άμα τονε ρίξεις στο πέλαγος
οι αθάνατοι σε νησί θα τον αλλάξουν
κι εκεί θα κατοικήσουν των παιδιών σου τα νέα βλαστάρια.
Ο Τρίτωνας κι όχι απ τους αθανάτους άλλος
μας συνάντησε τότες και σου 'δωκε το βώλο
απ της Λιβύης χώμα, της φιλοξενίας του δώρο».
Έτσι είπε κι ο Εύφημος χαρούμενος
δεν αγνόησε του Ιάσωνα την ερμηνεία
μόνο άφησε ευθύς να πέσει ο βώλος
στης θάλασσας τα βύθη
κι εκείθεν εφύτρωσε το νησί *Καλλίστη*
των απογόνων του τροφός¹²
που αρχικά μέναν στη Λήμνο κι αργότερα
από Τυρρηνούς διωγμένοι στη Σπάρτη βρήκαν καταφύγιο
ώσπου τ ομορφόπαιδο ο Θήρας, του Αυτεσίωνα ο γυιός
στην *Καλλίστη* τους οδήγησε
και την ονόμασε πιά απ τ' όνομά του, *Θήρα*
χρόνους πολλούς μετά τον Εύφημο.
Κι από κει πάλι οι *Αργοναύτες**
με αέρα στα πανιά τους
πλέοντας θάλασσα πολλή
στης Αίγινας πιάσαν την ακτή
κι ευθύς όξω βγήκαν για νερό
παραβγαίνοντας ποιός πρώτος θα γεμίσει
και πάλι στο πλοίο πρώτος θε να γυρίσει¹³,

έμπνευσης ιδέες. Όλο το έργο άλλωστε φαίνεται σαν ένα ταξίδι ανάμεσα στις προκλήσεις και τις δυσκολίες της ζωής και μιά μύηση στον τρόπο βίωσης και ξεπεράσματός τους.

¹² Το νησί *Καλλίστη*, κατόπιν *Θήρα*, φύτρωσε στο κέντρο του Αιγαίου από τον βώλο χώματος της Λιβύης. Η νέα κοπέλα του ονείρου που ταυτίζεται μ αυτόν, είναι κόρη του θεϊκού Τρίτωνα (*Νείλου*) και της Λιβύης. Το έδαφος της *Θήρας*, καλυμμένο από την ηφαιστειακή τέφρα, παραλληλίζεται ίσως με τα αμμώδη εδάφη της βόρειας Αφρικής, από την Αίγυπτο ως την Κυρηναική. Η σχέση της δωρικής *Θήρας* με τη Λιβύη είναι γνωστή. Ο απόγονος των λακεδαιμονίων *Ευφήμου* και *Θήρα Βάττος*, εποικίζοντας εκεί την *Κυρήνη*, νομιμοποιείται μυθολογικά γι αυτό αφού έτσι επιστρέφει στη μάνα γη της *Καλλίστης-Θήρας*, τη Λιβύη.

¹³ Με το συμβάν αυτό εξηγείται η καταγωγή του αιγινίτικου εθίμου, όπου τα παλληκάρια των αιγινητών *Μυρμιδόνων* συναγωνίζονταν σε αγώνα δρόμου κουβαλώντας στον ώμο σταμνιά γεμάτα νερό. Το ποίημα και το ταξίδι των *Αργοναυτών* τελειώνει μετά λίγους στίχους, με το οριστικό ξεμπαρκάρισμά τους στις *Παγασές*.

**βιαστικοί, αφού η ανάγκη τους επέζε
όσο κι ο ούριος άνεμος ..**

*(επεξηγηματικές λέξεις που προστέθηκαν από τον μεταφραστή, δεν υπάρχουν στο αρχαίο κείμενο)

στίχοι 1690-1768 βιβλίου IV των ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΩΝ Απολλωνίου του Ροδίου¹⁴ .
Μετάφραση και σχόλια Γιάννη Τριτσιμπίδα

¹⁴ Αλεξανδρινός του 3^{ου} πχ. αιώνα, διευθυντής της Βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας επί Πτολεμαίου Φιλαδέλφου, μαθητής του Καλλιμάχου, μετόκησε για κάποιο διάστημα στη Ρόδο κι έτσι του 'μεινε το παρατσούκλι.

AN ISLAND CAME TO LIGHT

by **Yannis Tritsibidas**

The revelation of Anafi and Thira islands in Apollonius of Rhodes
ARGONAUTICA

narrator: Olia Lazaridou

with: Yannis Moraitis, Thanassis Zikas, Fany Thalassinou, Pan. Vitsadakis
and the Beach People of Roucounas (Anafi)

collaborators: Yannis Moraitis, Dimitri Raikos, Aristidis Roubos,
Alex Tokmakidis, Argyris and George Tantanis, Socrates Ganiaris and Spyros Tritsibidas

Editing: **FOSFOROS**

Production: **IDOU ! / CYCLADIC AUDIOVISUAL ARCHIVES**

©2011 www.tritsibidas.gr

verses 1690-1768, book IV, Apollonius of Rhodes ARGONAUTICA (3rd cent. bc):

...As (the Argonauts*) were hastening over the wide Cretan sea
the kind of night men call "the shroud", held them in terror,
the Pall of Darkness.

No stars penetrate that deadly night, nor beams of the moon
but from the sky descended black chaos
arising from the deepest depths.

They had no idea whether they were drifting, in Hades or on the waters
so they entrusted their return to the sea
helplessly unaware as to where it was taking them.

But Jason raised his hands to Phoebus
and in a loud voice cried out calling on him to save them.

Tears poured down in his distress
and many gifts he promised to bring to Pytho, to Amyclae, and Ortygia.
And you, son of Leto, a ready listener came swiftly down from the sky
to the Melanteian rocks which lie in the sea.

Darting upon one of the twin peaks
you raised aloft in your right hand your golden bow.
And the bow sent out a dazzling gleam all round.

Then, among the islands planted in the sea,
a small one appeared to them to see, near the tiny isle of Hippuris
and there they cast anchors and stayed
as soon dawn rose and was shining its light.

They built for Apollo a glorious precinct
and a shaded altar in a shady wood
calling on Phoebus the "Gleamer" because of his far-seen gleam.
They called the barren island "Anaphe" (the Revealed One*)
since in their distress Phoebus revealed it to them.

They sacrificed such things as men on a deserted strand could provide.

And when Medea's Phaeacian handmaids
saw them pouring water for libations on the burning brands
they could no longer restrain laughter in their breasts
for they had always seen lavish sacrifices of oxen in Alcinoos' palace.
The heroes enjoyed their jesting and attacked them with obscene words.
Pleasant insults and scurrilous taunts were kindled among them.

And from that jesting of the heroes
the women of the island hurl similar taunts at the men
whenever in their sacrifices they propitiate
the gleaming god Apollo, Anaphe's master.

But when the Argonauts with fair weather
had loosed their cables from there to,
then Euphemos remembered the night's dream
with reverence for Maia's famous son, (Hermes, the dream courier*).

He dreamed that the god-given clod of earth
he held in his palm close to his breast,
was being drenched by white streams of milk,
and that from the small clod
came a woman resembling a virgin
and that he, overcome by strong desire,
made love to her, but then lamented
as though she were a maiden he was feeding with his own milk.

She however consoled him with gentle words:

**"I am of the race of Triton, my dear,
I am your children nurse, not your daughter,
for my parents are Triton and Libya.
Entrust me to the daughters of Nereus
to live in the sea, near Anaphe,
and I shall later emerge into the sunrise,
ready for your descendants."**

**So Euphemus held these words in his heart
and told to Aeson's son, (Jason*);**

**and Jason pondered a prophecy of the Far-Darter (Apollo*)
and cried out:**

**"My friend, glorious is the fate which awaits you.
for if you throw this clod into the sea,
the gods will turn it into an island,
where later your children's children shall dwell.**

**Because it was Triton and no other of the immortals who met us then
and gave to you this piece of the Libyan mainland as a guest- gift "**

**Thus he spoke; and Euphemus did not render vain Jason's response
but, cheered by the prophecy, he threw the clod into the depths.**

**From it arose an island, Kalliste, the Lovely ,
divine nurse of Euphemus descendants**

who in former times lived in Sintian Lemnos,

but driven from Lemnos by Tyrrhenians, came to Sparta as residents.

When they left Sparta, Theras, the handsome son of Autesion,

**led them to the island of Kalliste, and changed the name to Thera,
after his own name.**

But this things happened long after the days of Euphemus.

**From there they swiftly left behind a great expanse of sea
and stopped on the shores of Aegina island....**

**At once they contended in a friendly competition over fetching water,
to see who first should draw it and return first to the ship
since both, need and a steady breeze hurried them on...**

(* words not in the ancient text)

